

DİASPORA ERMENİLERİ VE TAZMİNAT GİRİŞİMLERİ: MOVSESİAN DAVASI'NIN YANSIMALARI I

Aslan Yavuz ŞİR

Analist

Diaspora Ermenileri 2015 öncesinde Türkiye aleyhinde girişimlerine hız verdiler. Özellikle Kars Anlaşması ve sonrasında Lozan ile kesin çözüme kavuşturulan hukuki ve siyasi konular, Diaspora Ermenilerinin en yoğun ve en örgütlü olduğu Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Kaliforniya Eyaleti mahkemeleri ve parlamentosunda tekrar gündeme getirilmeye çalışılıyor. Bugün ABD vatandaşı olan bu Ermeniler, Osmanlı topraklarında terk ettikleri veya tehcir sonrasında el konulan mallarının ve tehcir öncesinde yapılan hayat sigortalarının tazmin edilmesi için Amerikan hukuk sistemini kullanmaya çalışıyorlar. Yakın zamana kadar Osmanlı Ermenilerinin varisleri olduğu, bu Osmanlı Ermenilerinin yaptırdığı hayat sigortalarının hiçbir zaman tazmin edilmediği ve Osmanlı devleti tarafından soykırıma uğradıkları iddiasıyla mahkemelerde Fransız ve Amerikan sigorta şirketlerine açtıkları davalardan olumlu sonuçlar elde edebilmişlerdi. Ancak Alman sigorta şirketi Munich Re, Amerikan mahkemelerinin yargılama yetkisine karşı çıkmıştır. Nitekim geçtiğimiz hafta alınan bir karar Diaspora Ermenilerinin 2015 öncesinde yapabilecekleri diğer girişimlerin önünü kapamış görünmektedir. Diasporanın kalesi: Kaliforniya Eyaleti Diaspora Ermenilerinin en yoğun ve en örgütlü oldukları eyalet olan Kaliforniyada 2000 yılında Kaliforniya Sivil Hukuk Usul Yasasına bir madde eklenerek Ermeni Soykırımı Kurbanı tanımı Kaliforniya hukuk sistemine sokulmuştur. 354.4 sayılı madde Ermeni Soykırımı Kurbanı ve bunların 1875-1923 yılları arasında Osmanlı topraklarında yaptırdıkları sigorta poliçelerine ilişkin Kaliforniya mahkemelerinde herhangi bir zamanaşımı uygulanmaksızın 31 Aralık 2010 tarihine kadar dava açılabilmesine olanak tanıyan bir düzenleme getirmiştir. (2011 yılında bu tarih 31 Aralık 2016ya uzatılmıştır) Böylece, Ermeni kökenli Osmanlı vatandaşlarının varisi olduğunu iddia eden bazı kişiler Kaliforniya mahkemelerinde sigorta şirketleri aleyhinde davalar açabilmişlerdir. Şubat 2004te New York Life Insurance (NYLI) şirketinden anlaşma yolu ile 20 milyon dolar alınmıştır. Daha sonra Fransız AXA sigorta şirketi ile yapılan pazarlıklar sonucunda Fransız şirketi 17 milyon dolar ödemeyi kabul etmiştir; daha sonra anlaşıldığı kadarıyla bu paranın çok az bir kısmı poliçe sahibi ailelere ödenmiştir. (Poliçe sahiplerinin avukatları her iki davada alacakları ücretler ve anlaşmazlıklar sebebiyle kendi aralarında mahkemelik olmuşlardır. Basında yer alan açıklama ve haberlere göre tazminatların büyük bir kısmı avukatlık ücreti olarak ödenmiştir.) Bu iki dava Diaspora Ermenilerinin davalar sonuçlanmadan anlaşma yoluyla elde ettikleri sonuçlardır. Ancak 2003 yılında Peder

Vazken Movsesian tarafından Alman sigorta şirketi Munich Reye açılan dava benzer şekilde sonuçlanmamıştır. Dava konusu NYLI ve AXA davalarındaki gibi ödenmediği iddia edilen sigorta poliçeleridir. Her iki dava da KSHUY'nun 354.4 sayılı maddesindeki Ermeni soykırımı kurbanı tanımına atfen, bir soykırım kurbanı oldukları ve poliçelerinin ödenmediği iddiasıyla Kaliforniya mahkemesinde açılmıştır. AXA ve NYLI anlaşma yoluna giderken Alman Munich Re şirketi anlaşmaya yanaşmamış ve mahkemenin devamını sağlamıştır. Davayı gören mahkemenin Munich Re aleyhinde verdiği ilk karar temyize taşınmış ve temyiz mahkemesi Ağustos 2009 tarihinde dış politika doktrini çerçevesinde KSHUY 354.4 sayılı maddesinin Amerikan yürütme erkinin dış politika tercihi özgürlüğünü ihlal ettiğine hükmetmiştir. Buna göre Amerikan yürütme erki, bugüne kadar Amerikan Temsilciler Meclisinde Ermeni Soykırımının tanınmasına ilişkin tasarıların yasalaşmasına açıkça karşı çıkmıştır. Amerikan Anayasasına göre, federal yasa kendisi ile çelişen herhangi bir eyalet yasasından öndegeler (preemption). Davaya görüş bildiren Yargıç Thompson, KSHUY'nun 354.4 sayılı maddesinin Ermeni Soykırımı ifadesini kullanarak ABD Başkanının açık dış politika tercihiyle tezat oluşturduğunu belirtmiştir. Nitekim Thompson, Kaliforniyadaki kanunun asıl amacının, belli bir grup insanın sigorta alacaklarının tazmin edilmesinden ziyade, Kaliforniya Yasama organının, Federal hükümetin dış politika tercihlerine dair memnuniyetsizlik ifadesi olduğunu öne sürmüştür ve bunun 354.4 maddesi ile Anayasaya aykırı bir şekilde yapıldığını açıkça ortaya koymuştur. Bu çok açık hukuki duruma rağmen Ermenilerin itirazı üzerine temyize giden karar, 10 Aralık 2010 tarihinde aynı yargıçlardan oluşan oturumda değiştirilmiştir. Bu defa 2ye 1 oyla mahkeme, 354.4 sayılı maddenin açık bir federal dış politika tercihi ile tezat oluşturmadığını, çünkü böyle bir federal politikanın bulunmadığını, eyaletlerin Ermeni Soykırımı ifadesinin kullanmalarının yasaklayan herhangi bir federal politikanın olmadığını öne sürerek bir önceki kararından dönmüştür. Bu çelişkili karara mahkeme heyetinin fikir değiştiren üyesi herhangi bir açıklama dahi sunmamıştır. Böylesine bir karar değişikliğinin hukuki güvenilirliği ne kadar zedelediği açıktır. Nitekim bu karara sert itirazlar da gelmiştir. Hatta, Türkiye Cumhuriyeti de mahkemeye amicus curiae göndererek, 354.4 maddesinin tamamen Türk-Amerikan ilişkilerini ilgilendirdiğini, Türkiye devletinin hiçbir Amerikan forumunda geçmişi ile ilgili olarak soykırım suçlamasında bulunmasına razı olmadığını ifade etmiştir. Böylece Türkiye, bir Amerikan eyaletinin kendi yasama organının sigorta poliçe sahiplerinin korunması adı altında ABD federal dış politikasını nasıl etkileyeceğini de göstermeye çalışmıştır. Ayrıca Munich Re karara itiraz etmiş ve mahkemenin tüm üyelerinden oluşan bir duruşmanın (en banc) yapılması talebinde bulunmuştur. Bu panel 14 Aralık 2011 tarihinde gerçekleştirilmiş ve her iki tarafın avukatları 11 üyeli mahkeme önünde son defa 354.4 sayılı maddenin uygulanabilirliği, Kaliforniya eyaleti yasama organının yetki alanı ve 354.4 sayılı maddenin Anayasaya uygunluğuna dair görüşlerini beyan etmişlerdir. 23 Şubat Tarihli Karar Mahkeme, Aralık 2011 tarihinde yapılan duruşma ve 354.5 sayılı maddenin Dış Politika Doktrini açısından incelenmesi sonucunda 23 Şubatta yayınlanan kararında şu sonuçlara varmıştır. 1. ABD Anayasası dış ilişkiler yürütme yetkisini açıkça federal hükümete vermiştir. 2. Dış Politika Doktrinine göre bu federal yetkiye müdahale eden/çelişen tüm federal kanunlara öndegeler uygulanır. (preemption) Yani bu kanunların geçerliliği kalmaz. Bu iki farklı yolla saptanabilir. a. Çatışma Öndegeli: Açık bir federal dış politika ile çelişmesi durumunda ortaya çıkmaktadır. b. Yetki Alanı Öndegeli: Geleneksel eyalet yetki alanı dışında kalacak

şekilde dış politika alanına müdahale ediyorsa ortaya çıkmaktadır. 3. * [] federal hükümete verdiği dış politika yürütme yetkisi geniş yorumlanmaktadır. Öyle ki federal hükümet bir dış politika alanında belli bir tercih ortaya koymamış veya bir eylemde bulunmamış olsa dahi, eyaletlerin bu alanda kendi dış politikalarını belirlemeleri mümkün değildir. Nitekim eyaletlerin sahip olduğu geleneksel yetkiler göz önüne alındığında, 354.4 hem kendi geleneksel eyalet yetki alanı dışına çıkmakta, hem de federal hükümetin dış politika tercih özgürlüğüne müdahale etmektedir * 4. * [] sayılı madde yalnızca belli sınıfa mensup bir gruba uygulanabilmektedir. Bu sebeple maddenin asıl amacı sigorta poliçelerinin tazmin edilmesi değil, belli dış gelişmeler sonucu mağdur duruma düşmüş kişilere maddi bir tazmin ve dostça bir forum sağlamaktır. Ancak bu geleneksel eyalet yetki alanı dışında kalan bir amaçtır * 5. * [] tesadüfi veya dolaylı olmaktan çok daha fazla bir biçimde dış ilişkilere etki etmektedir. Bu madde belli bir dış politika meselesine dair çok açık görüş beyanında bulunmaktadır * Bu madde Osmanlı İmparatorluğunun eylemlerine siyasi bir anlam ile yüklenmiş soykırım etiketini yapıştırmakta ve Ermeni Soykırımı Kurbanlarına sempati göstermektedir * Nitekim açık bir şekilde tezat oluşturan bir dış politika bulunmasa dahi, bir eyalet kendi dış politikasını belirleyerek anayasayı ihlal edebilir * 6. Sonuç olarak 354.4 belli bir dış politika meselesinde farklı bir görüş bildirmektedir. Dış politika alanına etkisi dolaylı veya istemsiz değildir. Tam aksine 354.4 dış politika konusunda çok belli siyasi bir mesaj vermeyi amaçlamaktadır. Ermeni Soykırımı Mağdurlarına tazminat verilmesi politikası ve Kaliforniya mahkemelerini sigorta şirketleri konusunda tek forum olarak dayatmakta, çok sınırlı sayıda belli bir sınıf insan için zamanaşımı ilkesini gereğinden fazla uzatmaktadır. Bu sebeplerle mahkeme 354.4ü bundan sonra kullanmayacak ve kararını ona göre alacaktır. Bu karar Movsesian davasının Alman Munich Re lehine sonuçlanmasını sağlamıştır. Böylece ABD mahkemelerinde Ermeni Soykırımı ifadesinin kullanılması ve bu yönde hukuki bir girişim başlatılması, Amerikan hukuk sistemine Ermeni Soykırımı temelinde bir ifadenin sokulmaya çalışılması, her ne şekilde olursa olsun ABD dış politikasını etkileyebileceğinden artık imkânsız hale gelmiştir. Peki, halihazırda Kaliforniya mahkemelerinde Türkiye Cumhuriyeti ve kurumları aleyhine açılan tazminat davaları açısından bu davanın muhtemel sonuçları ne olacaktır? Bu değerlendirmeyi bir sonraki yazımızda yapacağız.

Yazar Hakkında :

Aslan Yavuz Şir AVİM'de Kıdemli Analist olarak çalışmaktadır. Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde Uluslararası İlişkiler alanında doktora adaydır. Türk-Ermeni ilişkileri, Ermenistan siyaseti, Orta Asya ve Kafkasya alanlarında çalışmalar yapmaktadır.

Atıfta bulunmak için: ŞİR, Aslan Yavuz. 2026. "DİASPORA ERMENİLERİ VE TAZMİNAT GİRİŞİMLERİ: MOVSESIAN DAVASI'NIN YANSIMALARI I ." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Yorum No.2012 / 8. Şubat 26. Erişim Nisan 29, 2026. <https://avim.org.tr/tr/Yorum/DIASPORA-ERMENILERI-VE-TAZMINAT-GIRISIMLERI-MOVSESIAN-DAVASI-NIN-YANSIMALARI-I>

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE

Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax:** +90 (312) 438 50 26

 @avimorgtr

 <https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi>

E-Posta: info@avim.org.tr

<http://avim.org.tr>

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır